ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 120, Eylül 2021, s. 1-24

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.51906>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
26.06.2021

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
29.09.2021

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Ahi Evran Üniversitesi, T. Cumhuriyeti Tarihi
yozucetin@ahievran.edu.tr

Uzman Şeyma SANATASAN

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
sanatasanseyma@gmail.com

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRKİYE’DE ÇOCUK KORUNMASINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR VE YASAL GELİŞMELER

Öz

Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleşen Millî Mücadele ve sonrası, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu gerçekleşmiş, ancak bu önemli başarı içerisinde; savaşımlardan bıkmış, yorgun, sağlık yönünden kötü, eğitimsiz, yoksul ve salgın hastalıklarla mücadele eden bir toplumu barındırmıştır. Kuşkusuz savaşımlardan, kıtlıklardan, salgın hastalıklardan en çok etkilenen kesim yaşlılar, kadınlar ve çocuklar olmuştur. Bu devrede, özellikle kimsesiz, öksüz veya korunmaya muhtaç olan çocukların himaye edilip gözetilmeleri önemli bir mesele olarak görülmüştür. Yeni kurulan devlet, geleceğine yön verecek olan neslin ulus-devlet çerçevesinde sağlıklı, gülbüz, ülkesine ve milletine bağlı, millî şuura sahip nesillere dayanmak gerektiğinin bilincinde idi. Bu doğrultuda, Cumhuriyet’in ilk yıllarında muasır medeniyetler seviyesine ulaşılması amacıyla sıkıntılı durumun bir an önce giderilmesi ve toplumun, bu içinde bulunduğu şartlarda gözetilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin çıkarılan kanunlar, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde önemli bir adım olmuş ancak, mevcut yapının ve meselelerin üstesinden gelinmesinde kifayetsiz kalmıştır. Çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi çocuk koruma politikaları çerçevesinde, çocukların himayesine yönelik oluşturulan kurum ve kuruluşları ele alınarak, 1923-1940 arasında genç cumhuriyetin korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin yürürlüğe koymuş

olduğu kanunlar ve bu kanunların yansımaları ele alınmış ve arşiv belgelerinden, meclis celse zabıtlarından, gazetelerden ve telif-tetkik eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Salgınla Mücadele, Çocuk Koruma Politikaları, Korunmaya Muhtaç Çocuk, Korunmaya Muhtaç Çocuk Kanunları.

APPROACHES AND LEGAL DEVELOPMENTS TO CHILD PROTECTION IN TURKEY IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC

Abstract

After the National Struggle led by Gazi Mustafa Kemal Atatürk, the establishment of the Turkish Republic took place, but this important success hosted a society that is tired of wars, tired, poor in health, uneducated, poor and struggling with epidemic diseases. Undoubtedly, the people most affected by wars, famines and epidemics were the elderly, women and children. In this period, it was seen as an important issue that children who are alone, orphans or in need of protection should be protected. The newly established state was aware of the necessity of relying on the generation that will shape its future, within the framework of the nation-state, healthy, robust, loyal to their country and nation, and national consciousness. In this direction, in the first years of the Republic, efforts were initiated to eliminate the troubled situation as soon as possible in order to reach the level of contemporary civilizations and to observe the society in its current conditions. The laws enacted on children in need of protection were an important step in the Early Republican Period, but they were insufficient in overcoming the existing structure and issues. In the study, within the framework of the Early Republican Period child protection policies, the institutions and organizations created for the protection of children were discussed, and the laws that the young republic put into effect on children in need of protection between 1923-1940 and the reflections of these laws were discussed, and archive documents, parliamentary hearings, newspapers and copyright-research works were used.

Keywords: Combating the Epidemic, Child Protection Policies, Child in Need of Protection, Child Protection Laws.

GİRİŞ

İnsanoğlu, içinde bulunduğu çağın değişimi ve çağın bireye getirdikleri ile birlikte olgunlaşmış (Özgiraz ve İşçibaş, 2016: 87), insanlığın, bu değişimi ve gelişimi içerisinde en saf ve temiz yeri çocuklar almıştır. Yaşam zincirinin değiştirilemez ve ortadan kaldırılamaz halkası olan çocukluk, farklı topluluklarda, tarihin farklı devrelerinde dahası toplumun farklı katmanlarında pek çok anlam taşımaktadır. Bu temelde çocukluk kavramı, toplumsal bir kavram olup, diğer birçok toplumsal anlam yükleri gibi yerleşmiş normlardan ve kültürlerden etkilenmektedir (Sağlam ve Aral, 2016: 44). Toplumsal yönü ile çocuk, toplumların ileri yaşamlarında nerede ve nasıl olacaklarını belirli kılma sebebi ile oldukça önem arz etmektedir (Salim, 2011: 1). Bu istikamette, egemenlik anlayışı millet kavramı ile bir duruma getirilerek çocuğa gösterilen özeni bütünüyle değiştirmiş; çocukları “ideal vatandaş” olarak yetiştirmek, devletlerin politikaları içerisinde yer almıştır (Özcan, 2009: 2).

Dünya’da çocuğun özel olarak korunup kollanması 18. yüzyılla birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. Muhtelif ülkelerde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de çocukları kapsayan

bir sosyal refah sisteminin yeterli olmadığı bilinmektedir. Yetim ve yoksul çocuğa ilişkin sosyal refah benzeri uygulamalar, yerel vakıflar ve yardımlaşma sandıkları ile özellikle, Osmanlı Devleti’nin hayırseverlik duyguları çerçevesinde gerçekleşmiştir (Yolcuoğlu, 2009: 60). Cumhuriyet’in ilanı ile devralınan çocuk kitlesinin sahip olduğu fiziksel özellikler; zayıf, sakat kalmış ve bazı ölümcül hastalıklara yakalanmış olma şeklindedir (Çakır, 2019: 39). Cumhuriyetin kurucularının amaçları, sadece bedenlen sağlıklı çocuklar yetiştirmek olmayıp, “Cumhuriyeti” politik açıdan anlamlı kılacak bir “vatandaş/yurttaş” tipini oluşturmak (Çılgin, 2004: 98) ve çağdaş, Batı ilkelerini benimsemiş, milliyetçi, inkılapçı ve laik bireylerden meydana gelmiş modern bir toplum yaratabilmektir. Devletin öngördüğü ideal çocuğun yetiştirilmesi, başta eğitim olmak üzere sağlık, güvenlik ve nüfus politikalarının da odağında yer almıştır. Dönemin çocuk edebiyatında ve çocuklara yönelik süreli yayınlarda da çocuğun yeni rejimin değerlerini öğrenip benimsemesi ve bu değerlere uygun birer fert olarak yetiştirilmeleri amaçlanmıştır (Öztekin, 2019: 1251). Çocuk, aile, eğitim, din ve devlet kurumlarının oluşturmuş olduğu ortamda yaşamını devam ettiren ve kendisine aktarılmış olan örf ve adetlerin mirasçısı idi (Çelik ve Çat, 2018: 226).

Çocukluğun tam manasıyla anlaşılabilmesi için toplumsal ve tarihsel süreçteki değişimler önemlidir (Özcan, 2017: 93).

Ele alınan araştırmanın amacı, Erken Cumhuriyet Dönemi çocuk koruma politikaları çerçevesinde, çocukların himayesine yönelik oluşturulan kurum ve kuruluşları ele alınarak, 1923-1940 arasında yeni cumhuriyetin korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin yürürlüğe koymuş olduğu kanunlar ve bu kanunların yansımalarını incelemektir.

1. Tarihsel Süreçte Çocuk Varlığı Olgusu

İlkçağlarda çocuk öldürmek, özellikle sakat doğan bebekleri ve kız çocukların öldürülmesi birçok toplumda yaygın olarak görülmekte idi. Eskimolar bebeklerini buzlu suya atarlar, Araplar istemedikleri kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi (Erkut vd., 2017: 21). Çocukların Tanrı’ya kurban edilmesi, sakat doğmaları durumunda bebeklerin öldürülmesi, çocukların köle olarak verilmesi, kaldıramayacakları ağır işlerde çalıştırılmaları vb. çocuğun eski zamanlardaki menfi durumunu ortaya koymakta idi (Ata, 2019: 49). Eski Türklerde ise çocuk sahibi olmak oldukça önemli bir husus olup, çocuksuz aileler çok hoş karşılanmazdı. Çocuklar Türk töresine uygun olarak yetiştirilip büyütülürlerdi (Uğur, 2018: 13). Türk ailesi için, büyüüp yetiştikleri ve baba ocağı dedikleri aile onlar için çok önemliydi. “Ocağın ateşinin hiç sönmemesi” gerekirdi (Gökalt, 1968: 148).

Ortaçağ’da çocukluk, insan yaşamından farklı bir safha olarak görülmemiş (Öztürk, 2017: 255; Uğur, 2018: 13-14), Ortaçağ’da inşa edilen heykellerde çocuklar, daha çok “minyatür yetişkinler” olarak gösterilmişti (Öztan, 2009: 9; Salim, 2011: 5; Genç, 2016: 242-243). Ortaçağ çocuklar için zor bir dönem olup, onlar katı disipline ve ağır cezalara maruz kalmakta idiler (Sağlam ve Aral, 2016: 48).

Çocukluğun, insanın gelişim safhalarında bir özel konumda yer alması düşüncesi 17. ve 18. yüzyıllar Avrupa’sında başlamıştır. Aydınlanma Devri’nde yaşanan birtakım gelişmelerin etkisi ile modern çocukluk anlayışı da gelişmiştir (Salim, 2011: 6; Yolcuoğlu, 2009: 1). Matbaanın 16. yüzyılda keşfi ile toplumlarda eğitim imkânları artmış, teknolojik gelişmeler neticesinde insanlar haklarını talep etmekte daha bilinçli olmaya başlamışlar ve hümanist bir çocuk anlayışı ortaya çıkmıştır (Bakılcı, 2019: 13).

Erken modern dönemde, çocukların yaşamları ve çocukluğun algılanışında dikkate değer birçok gelişme söz konusu olmuştur. Çocukluk duygusunun gelişimi; Sanayi Devrimi’nin getirmiş olduğu farklılaşma, orta sınıfın ön plana çıkması, aile yapısında olan değişimler, bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşmesi, aile ve çocuk arasındaki duygusal bağdaki artış ile mümkün hâle gelmiştir. Çocuğa gösterilen özenin artması ile çocuk sayısının da bir azalma görülmüş ve bu durum, ailelerin çocuğa daha çok zaman ayırmaları ve onların ihtiyaçlarının giderilmesi imkânını sağlamıştır (Özcan, 2017: 111-112). Rönesans’la, muhtelif gelişmelerle birlikte çocuk ve çocukluk kavramı öne çıkmıştır (Erkut vd., 2017: 22; Caymaz, 2017: 28).

Yakınçağ’la birlikte çocuğun saf, temiz ve günahsız olduğuna inanılmış, Fransız İhtilali’nin getirmiş olduğu eşitlik, özgürlük gibi birçok kavram çocukların korunması hususunda etkili olmuştur. Fransız İhtilali ile eğitim laikleşmiş, çocuklar kilisenin zorbalığından kurtulmuşlardır. Devletler milliyetçiliğin etkisi ile çocuğun yetiştirilmesi ve eğitilmesine yönelmişlerdir (Bakılcı, 2019: 14). Kilisenin giderek gücünü kaybetmesi üzerine sanat-edebiyat alanında çocuklara bilgi veren roman ve şiirlere yer verilmeye başlanmıştır (Öztürk, 2017: 265). Yakınçağ’da teknoloji ve bilim de sağlanan ilerlemelerle, eğitilmiş insana duyulan ilgi artmış, dolayısıyla çocukların fabrikalardan alınıp okula yönlendirilmeleri bir mecburiyet olarak algılanmıştır (Sağlam ve Aral, 2016: 49; (Bakılcı, 2019: 14).

Netice itibarıyla çocuklar, çağlar boyunca istismara maruz bırakılmışlar (Ata, 2019: 48), çocuğun küçük bir yetişkin gibi başlamış olduğu bu serüven, yukarıda ifade edilen gelişmeler temelinde kendi kimliğini kazanıp değişmesi bugüne kadar devam etmiştir. Çocukluk anlayışının bugün dahi sürekli olarak değişip geliştiği bilinmektedir (Özcan, 2017: 124).

2. Cumhuriyet’le Birlikte Çocuk ve Çocuk Eğitimine Yüklenen Anlam

Cumhuriyet’in ilanı sonrası yeni rejimin temel ideolojisi, Cumhuriyet değerlerine ve inkılaplarına bağlı ve onlara sahip çıkan yeni kuşaklar yetiştirmektir. “Şarklı” olmaktan çok Batı’nın medeniyet seviyesine ulaşmaya ant içmiş “Cumhuriyet Nesli” devletin yegane teminatı olmuştur. Eğitim ve öğretimde gerçekleştirilen inkılaplar, cumhuriyeti benimsemiş kuşaklar yaratarak, yeni rejimin vaat ettiği modernleşme ve kalkınma idealine ulaşmak üzere tasarlanmıştı¹. Çocuğa verilen kıymetin ve çocuk sevgisinin ön plana çıkması ile Cumhuriyet Dönemi’nde çocuk edebiyatı alanına duyulan ilgi de artmıştır (Özcan, 2009: 45). Cumhuriyet yönetimi, uygar dünya arasındaki uzaklığı kapatmak amacıyla programlamış olduğu altı ilkeyi devlet felsefesinin dayanak noktası yapmıştır (Işın, 1987: 14,17). Cumhuriyet Dönemi, öğretim programlarında 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı dâhilinde “Musahabât-ı Ahlâkiye ve Mâlûmât-ı Vataniye” adı altında ahlak derslerine yer verildiği görülmektedir².

Öncesi süreçte de yenileşme hareketleri içine girilmişse de Atatürk’e göre, bu durum başarıyla neticelenmemiştir. Bu başarısızlığın sebebi yenileşmenin esastan, temelden ele alınmamış olması idi. Sözü edilen yenileşme içerisinde, toplumsal boyutu da taşımakta idi. Bir

¹ Cumhuriyet Dönemi “İctimaî Mektep Nazariyesi” anlayışı ile Cumhuriyeti’n yeni oluşturulan okul ile geçmişteki geleneksel okulu arasında bir kesintiye ifade etmiştir. Buna göre, geçmiş geleneksel okul yapısında sadece dinleyen, itaat eden, öğrendiklerini bir şekilde uygulayan, yaşadığı zaman ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenebilen, hayatın içinden bir terbiye anlayışı ile yetişmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyet okullarının terbiye anlayışına bakıldığında, geçmiş geleneksel okulun vermiş olduğu eğitim anlayışından farklı olarak, ulus-devlet dizisi çerçevesinde, vatan ve milletine bağlı, “millî ülküleri” olan ve “millî şura” sahip nesiller yetiştirmeyi amaçlayan terbiye anlayışı benimsenmiştir (Başboğa, 2010: 523).

² 1975 yılına gelindiğinde, 9. Millî Eğitim Şûrası’nda dördüncü ve beşinci sınıflarda bir saat olabilecek şekilde Ahlak dersi verilmiştir. 1982 yılına gelindiğinde ise, hazırlanan yeni anayasa doğrultusunda ‘Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi’ dersi zorunlu ders olarak okutulması kararı alınmış ve bu karar günümüze kadar da gelmiştir (Çoban, 2014: 44).

toplum, bir millet kadın ve erkekten oluşur. Kadın ailenin temelidir. Aile çocukların yetiştirilmesinde bir köprü vazifesi görmektedir. Aile ortamında, sağlıklı bir iletişimin kurulmasında en önemli rol kadına düşmektedir. Atatürk’ün ifadesi ile kadınlar “erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha çok bilgili olmaya mecburdular.” Bunun için de kadınların, her alan da erkeklerle eşit imkânlarla sahip olmaları hususunda birçok tedbirler alınmıştır. 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu’nun kabul edilmesi ile Atatürk, eğitimin öneminin bilinciyle toplumun bütün fertlerinin, aklın bilimin ışığında ilerlemesi için uğraşmıştır (İçli, 1991: 71). Genç Cumhuriyet, toplumuna ulusal ve modern bir kimlik kazandırmayı amaç edinmiş, yeni eğitsel ve ahlakî yaklaşımlar ile aile hayatının içinde erkek, kadın ve çocuğun rolleri yeniden tayin edilmiştir. Atatürk Dönemi’nde yaygın olan düşünce sağlam aile, sağlam bir toplum demektir. Güçlü bir toplum ise sağlam bir devletin temelini oluşturmaktadır (Ekici, 2014: 220). Çocuğun fiziksel ve duygusal olarak ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan aile, aynı zamanda onu ahlaklı, vicdanlı, eğitilmiş, kendisine ve topluma faydalı olabilecek şekilde birey olarak yetiştirmek yükümlülüğüne de sahiptir (Çakır, 2019: 98).

Atatürk’e göre bir kadının en kutsal ve faziletli görevi anneliktir. Zaman geçtikçe, ilim geliştikçe bir evlada bakmanın zorluğu artmaktadır. Ancak, bir annenin çocuğuna vereceği terbiye ve ona kazandıracak davranışlar çocuğun hayatını belirler. Eğer Türk kadını bir milletin anası olabilmek istiyorsa böyle olmaya özen göstermelidir (Kocatürk, 1999: 87). Kadının eğitimini bir ihtiyaç olarak gören devletin modernleşerek güçlenmesinin savunan Şemsettin Sami’ye göre, dünyaya annesinin kucağında gözlerini açan çocuk, okul çağına kadar annesinden ayrılmaz. Çocuk yaşta annesinin her hareketini taklit eder ve ömrü boyunca sahip olacağı ahlakı annesinden alır. Kadın terbiyeli olursa, çocuğa terbiyeyi sütüyle beraber verir (Karaca, 2010: 147)- (Cunbur, 1998: 698). Görüldüğü üzere, kadının çocuğunun üzerindeki rolü ve tarifi, aynı zamanda oluşturulmak istenilen ideal kadının da tasviri olarak belirlenmektedir (Öztan, 2009: 118; Akyol, 2007: 28).

Çocukluk döneminde sunulan eğitim, çocuğun içinde bulunduğu çevreyi, dünyayı tanınması, toplumun sahip olduğu değerleri ve sosyo-kültürel birikimi elde etmesi ve kendi kişiliğini inşa etmesi açısından önemlidir. Anne karnından başlayarak temel eğitime başlayacağı zamana kadar ki çocukluk dönemi eğitimi aile ile gerçekleşmektedir. Aile de sunulacak eğitim, çocuğun duygusal, ahlakî ve dinî gelişim özellikleri dikkate alınarak, onun bütün ihtiyaçlarına cevap verebilmesi beklenir (Tekin, 2017: 590). Himaye-i Etfal Cemiyet’inin kurucuları arasında yer alan hekim, bürokrat ve siyasetçi Dr. Fuat Umay çocuğun eğitilmesi hususunda; öğretmeninin çocuğun ruhî, zihni ve bedenî gelişimini anlayıp kavrayabilecek donanımda olması, çocuğun evde, sokakta ve okulda sürekli takip edilmesi gerektiğini önermekte idi. Eğitimin, çocuğun mevcut durumunu ve geleceğini derinden etkilediğinden, okulda gördüğü eğitimi ailede de sokakta da sürdürmesi lazım geldiğini söylüyordu. Dr. Fuat Umay, okul-aile-çevre uyumunu sağlama görevini öğretmenlere vermekte, öğretmenlerin bu bağlamda aileye konferans vermeleri, onlarla sohbet etmeleri ve aile ile çocuğun hayatını ilgilendiren konularda ortak çalışmalar yapmalarını ifade etmekte idi (Deniz, Öztaş, 2020: 576; Sarıkaya, 2020: 359)³

³ Bilim insanı ve siyasetçi Besim Ömer (Akalin), içinde bulunduğu süreçte çocuğa verilecek eğitimde anne ve babanın çocuğa eşit davranması gerektiği, anne tarafından çocuğa yönelik verilen bir tepki ile babanın vereceği tepkinin paralellik arz etmesinin önemli olduğu, anne ve babanın çocuk yaştaki kendi hallerini unutmamaları ve çocukların her hareketini eleştirmemeleri ve çocuğun gelişimi hakkında bilgili olmaları gerektiği üzerinde duruyordu (Ömer (Akalin), 1925: 180). Ömer, çocukları itaat etmeleri için herhangi hayalî bir şey ile korkutmanın (gulyabani-

Cumhuriyet Dönemi’nde yayınlanan eserlerde özellikle çocukların aile, okul ve toplumsal yaşam içerisinde uymaları gerektiği ilkeler ayrıntılı olarak ele alınmış, çocukların alacakları eğitim, ailesine ve büyüklerine göstereceği saygı ve itaat kurallarına bağlı bir yaşam sürdürebilmesi üzerinde durulmuştur (Başboğa, 2010: 65). Cumhuriyet dönemiyle birlikte toplumsal, ekonomik ve eğitim alanında yapılmış olan inkılaplarla birlikte ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, kadın erkek eşitsizliğinin giderilmeye uğraşılması ve eğitimde modern değerleri benimseyen eğitim sisteminin geliştirilmeye çalışılması, çocukların üzerinde bulunan menfî etkiyi bir nebze olsun azaltmıştır (Lindberg, 2012: 49).

Görüldüğü üzere kurucu kadro, Cumhuriyet çocuklarının, aile yaşamı içerisinde edinmeleri gereken bazı toplumsal kuralları çocukların sonraki yaşamlarında, bu kuralları her yerde kullanmaları ve onlarda yerleşik birer davranış kalıbı oluşturulması için büyük çaba sarf edilmiştir (Özen, 2019: 82).

3. Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Çocuk Korumanın Ele Alınışı ve Yasal Gelişmeler

Millî Mücadele’nin zaferle neticelenmesi ve Cumhuriyet’in ilanı sonrası toplumsal hayatta büyük ve önemli değişimler gerçekleşmekte idi (Çakır, 2019: 27). Bu değişim ve dönüşümü amaçlayan inkılaplar çocuklara ilişkin mevcut meseleleri de içerisinde tutuyordu (Zafer, 2014: 124). Bu bağlamda, Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfusa dikkat çekilerek 30 milyon hedeflenmişti (Bakılcı, 2019: 73). Zira devletin, bağımsızlığını muhafaza etmesi ve uluslararası ilişkiler de etkin rol oynaması için belirli bir sayıya ve nitelikli nüfusa malik olunması gerekiyordu (Aslan, 2018: 96). Sağlıklı ve nitelikli bir gelecek için çocukların biyolojik, psikolojik, sosyo-ekonomik ve manevî ihtiyaçları karşılanarak, sağlıklı bir şekilde yetiştirilmeleri amaçlanmış (Bakılcı, 2019: 73), sağlıklı ve gülbüz çocuklar, sağlam bir milletin ve güçlü bir ordunun teminatı olarak görülmüştür (Öztekin, 2019: 1252).

Kimsesiz, Terkedilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı’nın Başbakan Recep Peker imzası ile TBMM Başkanlığı’na sunulduğu sırada Dr. Fuat Umay, aldığı sözde korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin şunları söylemişti; “...Komisyonlarda büyük gayretler sarf edilerek hazırlanmış ve huzurunuzda gelmiş olan bu tasarı korunmaya muhtaç çocuklarımızın hayat ve istikballerini tayin ve temin edecektir. Tasarı vaka yalnız kimsesiz yoksul çocuklar hakkında ise de kimseli çocuklardan mühim bir kısmının da maddeten ve manen korunmaya muhtaç olduklarını düşünerek mütalâamı buna göre arz edeceğim. Çocuk dâvası bir memleketin en önde gelen büyük dâvalarından biridir. Nüfus dâvası ile eşittir. Bunun içindir ki, bütün devletler, milletler bu dâvayı çok evvelden ele almışlar, çocukların sağlık ve sosyal yardım bakımından muhtaç oldukları müesseseleri vücuda getirmişler, çocuk doğumunu çoğaltmışlar, ölümü azaltmışlardır. Bütün isteklere rağmen hükûmet bu dâvayı ele almakta çok gecikmiş bu yüzden milyonlarca nüfus kaybedilmiştir. Hiç teşvik görmeden çektiği ıstırapların karşılığını beklemeden doğum vazifesini yapan Türk kadınının bu müstesna muhabbet ve meziyetlerinden istifade etmesini bilseydik, doğum esnasında maruz kalacağı tehlikeleri

karakoncolos) gibi yanlış olduğu, korkutulmaları durumunda çocukların hassas olmaları münasebetiyle endişe verici neticeler ortaya çıkabileceği, onlara sevebilecekleri hikâyelerin anlatılması gerektiği, çocuğu dayak ile de terbiye etmemek gerektiğini söylemekte idi (Ömer (Akalin), 1925: 186). Tabip Muhiddin Celal (Duru), aile tarafından çocuğa verilecek eğitime ilişkin; çocuğun iki yaşından itibaren kendisine verilen eğitimi kabul edebilecek kabiliyette olduğuna, eğitimin gücü olmayan çocuğun bilinç oluşumu ve psikolojisiyle uyumlu olması gerektiği gibi gelişimine de bu eğitimin icrasının engel olmaması lazım geldiğine, cezanın ve mükafatın çocuğun psikolojisi üzerinde etkisi ve yansımalarının oldukça önemli olduğuna, toplumsal bir hedefi amaçlayan ve istifade edilen eğitimin pozitif bilimlere dayandığı dolayısıyla, eğitim meselesinin çocuk sağlığını korumaya yönelik özel bir şubenin kapsamı içerisinde olması gerektiğine değinmekte idi (Celal (Duru), 1928: 138,139).

karşılacak doğum evlerini geniş makyasta yapabilseydik, yavrusuna bakabilecek bilgiyi verebilseydik, hastalıklardan koruyabilseydik, ona yavrusunun ölümü acısının ne olduğunu bildirmeye imkân verebilseydik, çocukların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak müesseseleri kurabilseydik, nüfusumuz bugün en az üç milyon fazla olabilirdi” (TBMMZC, 1949: 596).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında çocuk sağlığına yönelik politikalar önem kazanmış, çocuk sağlığı alanında atılan adımlardan ilki sayılabilecek I. Millî Türk Tıp Kongresi, 1-3 Eylül 1925’te Cumhurbaşkanı Atatürk himayesinde bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında toplanmıştır. Kongrede, temel sağlık meseleleri tartışılmış ve bu meselelerin çözümlerine yönelik öneriler dile getirilmiştir (Ekmekçi vd., 2012: 58). Kongrenin çocuk ölümleri ile ilgili ilk oturumunda; çocuk ölümlerinin ayrıntılı incelenmesi gereken önemli bir konu olduğu ifade edilmişti. Çocuk ölümlerinin önüne geçilmesi hususunda, Avrupalı devletlerin bu konuda birçok teşkilat kurdukları ancak, ülkede bu konuda henüz bir girişimin bulunmadığı belirtilmiştir. Hamilelikte ve hamilelik öncesinde alınacak tedbirler çocuk ölümlerinin önüne geçilmesini kolaylaştıracağı ve halkın bilinçlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Arıkan, 2005: 14). Ayrıca kongrede, Osmanlı Devleti’nde sağlık hizmetlerinin aşırı yetersizliği neticesinde nüfusun günden güne azaldığı, her 1000 doğumdan sadece 355’inin 15 yaşına ulaşmadan öldüğü ifade edilmişti. Bebek ölümlerinin sebepleri içerisinde hatalı ve eksik beslenme yöntemlerine dikkat çekilmişti. Sağlık Bakanlığında, çocuk ölümlerine karşı bir şube açılması, büyük şehirlerde doğum evleri ve çocuk hastanelerinin artırılması, ebe ve hasta bakıcı yetiştirilmesi, mücadele derneklerinin kurulması, tabiplerin çocuk hastalıkları konusunda eğitilmesi öne sürülen çözüm önerileri olarak dikkat çekmekte idi (Ekmekçi vd., 2012: 58).

Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam, halk sağlığı üzerine önemli çalışmalara imza atmış, sağlık teşkilatını kurmuş, doktor ve sağlık memurlarının sayısının artırılmasına özen göstermiş, Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum ve Diyarbakır’da numune hastaneleri açmış, sağlık ve sosyal kanunları da çıkarmıştır (Aksakal, 2017: 225, 229). 1927 yılında Sıhhiye ve Muaveneti İçtimai Vekâleti de sağlık meselelerinin üzerinde bir hayli durmuş, sıtma, verem, frengi, tifo vb. hastalıklarla mücadele kapsamında önemli adımlar atılmıştır (Ummannel, 2017: 250).

1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanun Lâyihası: Sıhhiye Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde Sıhhiye Vekili Doktor Refik, ülkede dört yerde numune hastanesi vücuda getirileceği, hastanelerde ebe mütehassıslarının bulundurulacağı ve hastanelerde yıllardır ilimden yoksun çalışan ebelerin vilayetlerde daha iyi ebe olmaları için uğraşılacağından bahsedip (TBMMZC, 1924: 671), gürbüz bir nesil yetiştirilmesini sadece tıbbî yardımlar ile gerçekleştiremeyeceğini bilen Sıhhiye ve Muaveneti İçtimai Vekâleti hizmet alanını daha da genişleterek, fakir ve muhtaç olan çocukların ailelerine; bebekler için süt tozu ve balık yağı vermeye başlamıştır. Bu vekâlet sayesinde birçok süt çocukları muayene ve tedavi evleri, süt damlaları, ana kucakları, muhtaç durumdaki anne ve çocuklara yardım amacı ile “anneler birliği” kurularak sağlıklı, gürbüz bir nesil ortaya çıkarmak için uğraş verilmiştir (Baytal, 2009: 124,125). Süt damlaları kuruluşları ile fakir ve kimsesiz muhtaç olan süt çocuklarına, süt anneliği görevi yapılmasına öncülük ettiği gibi yeni doğan bebeklerin, gıdasız ve anne sütünden mahrum olmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Ummannel, 2017: 251).

Hükûmet, işgaller sonrasında manen ve madden kötü durumda olan ve toplumsal riskleri üzerinde barındıran gruplara, özellikle çocukların bu konuda mağduriyetlerini gidermek amacıyla pratik çözümler üretme çabası içerisinde olmuştur. Bu çabaların başlıcaları şunlardır;

1921 yılında çıkarmış olduğu “Ereğli Hazai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna

Müteallik Kanun” (TBMMZC 1921: 207) ile çocukların ağır maden ocaklarında çalışmalarına engel olunmaya çalışmış,

Salgın hastalıkların baş göstermesi ile birlikte, 7 Nisan 1924’te kabul edilen “Köy Kanunu” (Resmi Gazete, 7.4.1924, S.68) ile salgın hastalıkların köylerde görülmesi durumunda anında hükûmete bildirilmesi müdahale edileceği zamana kadar hastanın müşahade altında tutulması halk ve çevre sağlığı için öngörülmüş (Madde 13/23),

1926 yılında kabul edilmiş olan, 2001 yılında yeni kanunla değiştirilen “Türk Medeni Kanunu” (Resmi Gazete, 22.11.2001, S.4721), toplumsal ilişkilerin düzenlenmesini yanında çocukların korunmasına değinilmiş,

Türk Medeni Kanunu’nda 15 yaşını dolduran bir çocuğun kendi ve ailesinin rızası ile mahkemece ergin kılınabileceği hükmü yer almış (Madde 12),

Kişilik, çocuğun sağ olarak doğması ile başladığı ve çocuğun ölümüyle sona erdiği, çocuk hak ehliyetini, sağ olması karşılığıyla, ana rahmine düştüğü andan itibaren elde ettiği belirtilmiş (Madde 28),

Erkek veya kadın 17 yaşını doldurmadığı sürece evlenemeyeceği, ancak hâkimin alışılmışın dışında, pek önemli bir sebep ile 16 yaşını doldurmuş olan kız ve erkeğin evlenmelerine izin verebileceği, eğer durumlar müsait ise ana ve baba veya vasi dinlenir denilmiş (Madde 124),

Bir çocuğun evlat edinilmesi, evlat edinen tarafından bir yıl süre ile bakılmış ve eğitilmiş olması gerektiği, evlat edinme her durumda çocuğun yararında bulunması ve evlat edinenin diğer çocuklarının yararları hakkaniyetine herhangi bir zarar vermemesi lazım geldiği ifade edilmiş (Madde 305),

Evlat edinilenin, evlat edinenden en az 18 yaş küçük olması, ayırt etme yeteneğine sahip olan çocuğun rızası olmadan evlat edinilemeyeceği söylenmiş (Madde 308),

Evlat edinmede, çocuğun anne ve babasının rızasının gerektiği (Madde 309), rızanın çocuğun doğumundan altı hafta geçmeden önce verilemeyeceği dile getirilmiş (Madde 310),

Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü durumda, anne ve babasının duruma çare bulamaması veya buna güçleri yetmemesi halinde hâkimin, çocuğun korunması için uygun önlemleri alacağı belirtilmiş (Madde 347),

Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş halde kalırsa hâkimin, çocuğu anne ve babasının yanından alarak bir ailenin yanına veyahut bir kuruma yerleştirebileceği dile getirilmiş (Madde 347),

Çocuğun korunmasında alınan önlemlerden herhangi bir sonuç alınamaz veya bu alınan önlemlerin yetersiz olduğu kanısına varılırsa, hâkimin velayetin kaldırılmasına karar verdiği hallerin şunlar olduğu ifade edilmiş,

Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürlü olması, başka yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biri ile velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi,

Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması,

Ana babanın evlenmesi halinde (Madde 348)

Anne ve baba, çocuk mallarının gelirlerini öncelikle çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi sağlamak üzere sarf edebilecekleri söylenmiştir (Madde 355).

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türk ailesi, çağın getirdiği koşullarıyla birlikte yeniden ele alınmış, başta Türk milletini meydana getiren birey olan kadın, erkek ve çocuk kimlikleri en üst seviyeye çıkarılmak istenilmiştir (Çakır, 2019: 38). Toplumun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için sadece kadının değil, kadın ve erkeğin söz konusu gelişme ve ilerleme için birlikte rol almaları da önemli bir husus olarak yer almıştır (Albayrak, 2017: 251).

Aile yaşamını sağlam temellere dayandırmak ve bu yaşamı yasalarla güvence altına almak istemiştir. 1924 yılında Medeni Kanun’da yapılan değişikliklerle birlikte Türk toplumunda, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi yasaklanmış ayrıca kadın, evlenme ve miras hukukunda erkekle eşit hâle gelmiştir. Dinî nikah yerine resmî nikahın şart koşulmasıyla birlikte, kadının hem ekonomik hem de hukuksal yönden hakları güvence altına alınmıştır⁴ (İçli, 1998: 96; Birgül, 1999: 785).

Medeni Kanun’un temelinde her ne kadar kadın-erkek eşitliği bulunsa da bunun halk tarafından içselleştirilmesi hemen olmamış, öncelikle daha yumuşak kararlar alınıp, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi için 1930’lu yıllar beklenmiştir. Bu sadece belediyelerde uygulansa da 1934 yılına gelindiğinde, kadınlara genel seçimde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

21 Haziran 1927 yılında çıkarılan “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu” (Resmi Gazete, 7.7.1927, S.627) ile 18 yaşından küçük çocukların üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecek süreli ve süreli olmayan diğer eserlerin incelenmesi Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak kurul ile belirlenmesi kararı alınmıştır (Madde 1 ve Madde 2). Tutanaklarda kanun “Gençleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu” ile başlarken 12. madde okunduktan sonra Ahmet Hamdi Bey’in düzeltmesi ile “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu” ile değiştirilerek baştan bir daha okunmuştur. Kanunun gerekçesi; *“Memleketimizde de çocuk babalarından ve her taraftan vuku bulan şikâyetler gençlerimizi muzır neşriyattan korumak için tedbir almaya Maarif Vekâleti’ni mecbur eylemiştir. Merbut kanun lâyihası ise Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile müemmen olan matbuat hürriyeti ihlal edilmeksizin on sekiz yaşından küçük çocukları fena neşriyattan korumak esasına göre tanzim edilmiştir”* (TBMMZC, 1927: 454, 456) şeklinde belirtilmiştir.

1930 yılına gelindiğinde Resmi Gazete’de yayınlanan “İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi Tecziyeleri Hakkındaki Kanun” (Resmi Gazete, 29.6.1930, S.1532) ile öğretmenlerin öğrencilerine karşı uygulayacağı kötü muamelede öğretmenin alacağı cezalar şöyle sıralanmıştır; Talebesine karşı kaba muamelede veya lisanda bulunursa; ilk defasında ihtar, tekrarında ise tevbih (azarlama-paylama) cezası alacaktır (Madde 20/3). Talebesini dövdüğü durumda; öğretmenin maaşı, fiilin derecesine göre bir günlükten on beş günlüğe kadar kesilir. Daha ziyade kesilmeyeceği (Madde 22/4). Gerek talebeye karşı ve gerek hariçte muallimlik sıfatı ile telif edilmeyen iffetsizliği sabit olduğu takdirde ise meslekten atılacağı bildirilmektedir (Madde 27/1).

Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 14 Nisan 1930 “Belediyeler Kanunu” ile birlikte; belediyelere yüklenen birçok görevlerin yayında bir de yersiz, yurtsuz olanlara iş

⁴ Türk Medeni Kanun’unda öngörülen tedbirlerden ayrı olarak, aile içindeki şiddetin önüne geçilmesi hakkındaki “Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un” (Resmi Gazete, 14.1.1998, S.23233) çıkarılması ise 1998 yılını bulmuştur.

bulmak, bunlardan garip olup çalışamayanları memleketine göndermek, bırakılmış ve bulunmuş çocukları koruyup gözetmek, fakir ailelerin ikiz çocuklarına, genel olarak öksüz, fakir, kimsesiz çocuklara para, hekim, ilaç, yeme, içme, giyinme, barınma, tahsil, terbiye cihetlerinden yardım etmek, fakir hastalara meccanen bakmak, ilaç vermek, fakir cenazelerini meccanen kaldırmak, alil, işten âciz olup ta bakacak kimsesi olmayanlara bakmak, kimsesiz kadın ve çocukları korumak (Resmi Gazete, 14.04.1930, S.1471) gibi hükümlere yer verilmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, diğer atılan önemli adımlardan biri de 24 Nisan 1930 yılında kadın ve çocukların korunmasına ilişkin ilk düzenleme “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” ile olmuştur (Zafer, 2014: 131-132). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun (Resmi Gazete, 6.5.1930, S.1489) 158. Maddesinde yedi yaşından küçük olan terkedilmiş çocuk, öksüz veya babası ve annesi hayatta olan çocukları gerek para ile gerekse parasız şekilde kabul ederek bakan resmî ve özel bütün meselelere Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin denetimine bağlı olduğu belirtilmektedir. Madde 166 da 12 yaşından küçük çocukların yanında aileleri olduğu halde meyhanelere girmesi ve 18 yaşından küçük gençlere ispirtolu içki verilmesi ve satılması yasaklanmıştır. Kanunun, Madde 173 ve 174’te 12 yaşından küçük olan çocukların fabrika ve imalathaneler de amele ve çırak olarak çalışması yasaklanmıştır. Bunun yanında 12 - 16 yaş arasındaki çocuklar günde sadece sekiz saat çalıştırılabilir. 12 - 17 yaş arasındaki çocuklar saat 20.00 sonra gece çalıştırılmazlar hükmü yer almaktadır.

Meclis’te Umumi Hıfzıssıhha Hakkında 1/441 Numaralı Kanun Layihasıyla çocukların içki ve tütün kullanmalarının menî hakkında 2/4 numaralı kanun teklifi mazbatalarında 250, 252, 302 nolu maddeler oy birliği ile kabul edilmiştir (TBMMZC, 1930: 121). Bu kanun ile çocuk düşürme hususunda Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti denetimleri arttırmış eczanelerde satılan ilaçların reçete ile alınması kararlaştırılmıştır. Yapılacak doğumların ebe ve doktor kontrolünde hastanede yapılması ve doğum yapan kadının çocuğuna bakması amacıyla hemen iş hayatına başlamaması için yasal düzenlemeler yapılmıştır (Çakır, 2020: 361).

8 Haziran 1936 tarihli “İş Kanunu’nun” yürürlüğe girmesi ile kadının çalışma hayatına düzenlemeler getirilmiştir (Zafer, 2014: 132). İş Kanunu’nun 25. Maddesinde kadın işçilerden gebe olanların, doktorun muayenesi sonucunda, doğumun olması muhtemel görülen tarihten üç hafta önce ve doğumdan sonra üç hafta müddetle çalışmaları yasaklanmıştır. Gerek doğumdan önce gerekse doğumdan sonra mecburî izin süreleri sıhhi lüzum halinde altışar haftadan on iki haftaya kadar uzatılmıştır. Bu izinler doğrultusunda işveren, işçi kadına yarımşar ücret ödemekle yükümlüdür (Resmi Gazete, 8.6.1936, S. 3330). Kanunun 61. Maddesinde hamile veya emziren kadınların hangi saatlerde ve ne gibi işlerde çalıştırılmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. İş yerlerinde emzirme veya çocuk bakım yerlerinin tesis edilmesinin mecburî olduğu hükmü yer almıştır (Çakmak, 2007: 146). 8.6.1936 tarihli İş Kanunu Layihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası komisyon üyelerinden Recep Peker’in değerlendirmesi; “*Yeni İş Kanunu bir rejim kanunu olacaktır. Gerçi Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının kuvvet ve devletçe ehemmiyet bakımlarından birbirinden farkı yoktur. Fakat bir taraftan da içinde yaşadığımız devrin hayatî ihtiyaçlarını karşılayacak temel kaideleri koyan bir kanunun siyasal ve içtimai hayatımızda tesir bakımından ayrıca ehemmiyeti üzerinde durmak lazım gelir. İşte yeni çıkarmakta olduğumuz İş Kanunu devletin esaslı kanunlarından bir rejim kanunudur. Bu kanunla iş hayatı yeni rejimimizin istediği ahenk ve anlaşma yoluna girecektir*” (TBMMZC, 1936: 83) şeklinde olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi’nde boşanan anne ve babaların çocuklarını kullanarak birbirlerinin çıkarlarına karşı kullanabilmelerinin önüne geçilmesi hususu 1932 yılında çıkan “İcra ve İflas Kanunu” (Resmi Gazete, 9.6.1932, S.2128) ile engellenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çocuk teslimi yapılırken uzmanların orda bulunması ile yerine getirileceği belirtilmiştir (Madde 25/b).

Görülüyor ki; Cumhuriyet’in kuruluşundan, 1940 yılına kadar ki geçen süreçte devletin çocuklar ile ilgili temel kaygısı, çocuk sayısının arzu edilen seviyeye ulaştırılması ve fiziksel olarak da dinç ve gürbüz olarak yetiştirilmeleridir. Ancak, çocukların yoksul ve eğitimsiz olmaları, henüz küçük yaşlarda kaldıramayacakları işlerde çalıştırılmaları temel sorun olarak görülmemiştir. Bu devrede izlenen politikalar savaştan daha yeni çıkmış, birçok insanını kaybetmiş bir devletin içinde bulunduğu maddî ve manevî sıkıntılar bağlamında değerlendirilmelidir (Işıkçı ve Karatepe, 2016: 86). 1940 sonrası dönemde korunmaya muhtaç çocuklar hakkında daha detaylı kanunlar çıkarılmaya başlanacaktır⁵.

4.Cumhuriyet’le Bir Arada İşlev Gören Muhtelif Yardım Kurumları

Yardım kurumları, yeteri kadar maddî durumu olmayanlara, kimsesizlere ve yetimlere yardım eden kurumlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yayınlarında, toplumsal dayanışma temelinde en fazla üzerinde durulan konuların başında; toplumun içinde bulunan fakir, yardıma muhtaç aileler, yetim, öksüz, hasta ve korunmaya muhtaç çocuklar gelmiştir. Bu yayınlarda bahsi geçen yardıma, korunmaya muhtaç olan çocuklar ve diğer toplum kesimlerine gerekli yardımların sağlanması amacıyla birçok çağrılar yapılmıştır. Özellikle dönemin önemli yardım kurumları arasında yer alan Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer, Darüşşafaka ve Darülacezeler aracılığıyla bu kurumlara yapılacak yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması amaçlanmıştır (Başboğa, 2010: 377). Cumhuriyet Dönemi’nin en önemli sosyal hizmet ve çocuk destekleme kurumlarından olan Himaye-i Etfal Cemiyeti, 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara’da “Hâkimiyeti Millîye” matbaasının bir odasında kurulmuştur. On arkadaşın vermiş olduğu iki liradan toplam yirmi lira ile işe başlayan bu kurum, kurulduğu odanın birinde kâtip çalışırken diğer odasında hasta çocukların muayenesine ve tedavisine başlamıştır. Binanın en üst katı ise kimsesiz çocuklar için küçük bir misafirhane olarak kullanılmıştır (Karatay, 2007: 159). Karar Defteri’nin ilk sayfasında Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kurulma amacı; “*I. Dünya Savaşı ve onu*

⁵ 1942 yılında çıkarılan “İspirtolu İçkiler İhbarı Kanunu” (Resmi Gazete, 12.6.1942, S.5130) ile on sekiz yaş altındaki çocukların alkollü içkilerin üretilmesinde, satışında ve açık sunumunda kullanılmayacaklarının ve on sekiz yaş altı çocuklara alkollü içkiler tüketilmek veya yanında götürmesi sureti ile asla satılmayacağı hükmü yer alır (Madde 6). 1949 yılına gelindiğinde ise mevcut hükümet II. Dünya Savaşı’nın ardından, giderek kaos durumunu alan muhtaç çocukların korunması sorununa müdahale etmeyi düşünmüştür (Salim: 2011: 53). 1949 yılında çıkarılan “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 27.7.1949, S.7217) ile mücadele için adım atılmıştır. 5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun’a göre bir çocuğun; beden, ruh ve ahlak gelişimi tehlikede ise ve Türk Medeni Kanunu’nun hükümlerine göre ana babasız hatta ana babası belli olmayan, korunmasına dair tedbirlerin alınmasında zaruret görülen çocuklar, mahkeme kararı ile 18 yaşını dolduruncaya kadar, bir meslek sahibi olabilmesi için köy ihtiyar heyetleri, mahallî belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı yardımcı olur (Madde 1). Bir çocuk köyde şahıs, bir aile veya bir müessese verildiği takdirde, o çocuğun bakımı, korunması, iş ve güç sahibi olması, köy ve ihtiyar heyeti nezaret eder (Madde 3) (TBMMZC 1949: 604). Böylelikle 3. Maddeye çocukların bakımında gerekli olacak ücretler köyün bütçesi dairesinde aynı veya nakdî gelirlerden, bağış ve tesislerden verileceği hükmü yer alır. Eğer çocuğun malları var ise de veya anne ve babaları olup da yardım edebilecek durumda iseler, çocukların bakımlarına katılma miktarlarının Türk Medeni Kanunu’nun hükümleri dairesinde mahkemece tayin edileceği hükmü yer alır (Madde 3). Köy, kasaba ve şehirlerde bakılması mümkün olmayan çocukların öğretim çağına kadar olanlar çocuk bakım yurtlarında, daha yukarı yaştakiler ise Millî Eğitim Bakanlığı’nın kuracağı müesseselere alınacaklardır (Madde 7). Yetiştirme yurtları olabildiğince çocuklar ileride iş imkânı bulabilecekleri yerlere kurulmalıdır (Madde 10) gibi maddeler yer almaktadır. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun mecliste 246 kabul oyu olarak kabul edilir (TBMMZC 1949: 612). 5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun pek uzun ömürlü olmamış, bu kanun yerini, 6972 sayılı korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin kanununa bırakmıştır (Salim, 2011: 53).

izleyen bir sürü çetin ve acılarla dolu savaşların, ülkemizde doğurduğu yıkımlardan olmak üzere, şehit çocukları ile bakım ve korunması millete kalan diğer sıkıntılara ve felaketlere uğramış çocukların, milletçe korunması ve yedirilip içirilmesi ve öteki felaket görmüş çocuklar ve bütün memleket çocuklarının hayatlarının korunması, maneviyatlarının güçlendirilmesi, her birinin hayatla savaşıma yatkın ve ülkeye faydası olabilecek düzeyde eğitilmesinin sağlanması, araştırılması ve hazırlanması ve geleceğimizin temeli olan, bu günkü ülke çocuklarının bütün şefkatli bir gözle gözetilmesi ve bunun gerçekleştirilmesi...” (Sarıkaya, 2007: 322) şeklinde belirtilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti, çocukları koruma politikalarını hızla hayata geçirerek, kısa bir sürede kurumsallaşmıştır. Ülke genelinde pek çok şube açmasının yanı sıra 25’i Amerika’da olmak üzere, yurt dışında da toplam 32 şube açtığı görülmektedir. Himaye-i Etfal Cemiyeti ilk olarak 1922 yılında çocuk faaliyetlerine, tıbbî muayene ve para yardımı ve koruma hizmetlerinde bulunmuştur. 1923 yılında yiyecek yardımı, 1924 yılında paralı ve parasız olarak süt dağıtımı, 1927 yılında kurum banyolarını, 1928 yılından itibaren de çocuk bahçelerini hizmete sunmuştur⁶. Kurumun kurucu başkanlarından olan Dr. Fuat Umay’ın 20 yıllık hizmetlerini değerlendirdiği bir konferansta, 3.469.990 çocuğa hizmet verildiği, bunlardan 2.334.168 çocuğa süt ve sıcak yemek verilmek suretiyle, geri kalan 1.135.822 çocuğa da giyim yardımı, tıbbî yardım, okula göndermek suretiyle yardımların yapıldığını dile getirmiştir (Salim, 2011: 50)⁷. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin faaliyetlerini aksatmaması amacıyla cemiyet gözetilmiş, 1931 yılı Mali Bütçesinin 209. Faslına ait ödenekten artan 5 000 liranın Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne verilmesi kabul edilmişti (BCA, 1932: 030-18-01-02/28-39-8).

Himaye-i Etfal Cemiyeti de bütün merkez ve şubelerinde, kimsesiz ve yetim çocukları himaye etmekle birlikte; gerek maddî gerek sıhhi gerekse kültürel konularda ihtiyacı olan çocuk ve çocuğun ailesine her türlü yardımı yapmaktan çekinmemiştir. Bu yardımlar arasında sıcak yemek, bebekler için süt ve gıda yardımları; kundak takımı, ayakkabı, elbise gibi giyim yardımlarını; okul malzemesi, kitap, kalem yardımlarının yanında sıhhi ve kültürel yardımları da ön planda olmuştur. Cemiyetin sosyal ve kültürel alandaki yardımları arasında; özellikle çocuk ve bakımına yönelik birçok telif ve tercüme eserlerin yayınlanması ve Himaye-i Etfal

⁶ 1930 yılına ait olan bir belgede İstanbul Maarif Müdürü’nün cemiyetin merkezine göndermiş olduğu yazıda yapılacak yardımların nasıl olması gerektiği ve durumu iyi olmayan çocuklara zarf verilmeyerek, onların utanır kılınmaması hususu dile getirilmisti. (BCA, 1930: 180-9-0-0/19-96-1).

⁷ Doğu Anadolu Bölgesi’nin işgallerden kurtulmasında önemli bir rol oynamış olan Kâzım Karabekir Paşa “Çocuk Davası”ndaki ülküsünün çocuklar ordusu kurmak olduğunu izah etmiş ve bunu zamanla eyleme dönüştürmüştür. Bu doğrultuda 1919 yılında Erzurum darüleytamlarından çıkan çocuklar ordunun emrine verilerek sanayi kolunda görev almaları için uğraşmıştır (Salim, 2011: 44). Sarıkamış’ta Rus ordusundan geriye kalan askerî kışlayı kimsesiz çocuklara uygun hâle getiren Karabekir Paşa, burada bir Çocuklar Kasabası’nı oluşturmuştur. Sarıkamış Çocuklar Kasabası, kimsesiz çocukların eğitim gördükleri, sayısız sosyal faaliyetlerden yararlandıkları sıcak bir yuva olmuştur. Ayrıca Karabekir Paşa, çocuklar için yararlı olabilecek birçok meslek eğitimi veren okul da açmıştır. Bu okullarda çocuklara hayat tecrübesi kazandırılarak ileride iyi bir meslek sahibi olmaları da sağlanmıştır (Keser, 2020: 29). “Yetimler Babası” olarak anılan Karabekir Paşa’nın çocukların eğitimleri için kurmuş olduğu okullardan bazıları şunlar olmuştur; Mektebi, Leyli Eytam İbtidâi Mektebi, Erzurum Ana Mektebi, İş Ocağı, Sıhhiye Mektebi, Sarıkamış Askerî İdadisi ve Sarıkamış Ana Mektebi (Işıkçı ve Karatepe, 2016: 82; Bağdatlı, 2010: 128-129). Çocuk Esirgeme Kurumu’nun 1944 yılında yayınlamış olduğu ‘Çocuk Davamız’ adlı broşürde bu dava “Türk milletinin ve Türk vatanının yaşama ve yücelme davası” şeklinde yorumlanmış ayrıca bu davanın gerçekleşmesinde üç amaç sıralanmıştır; Bebek doğumlarının artırılması, doğan bebeğin yaşatılması ve çocuğun toplum için yetiştirilmesi. Bunun dışında “Çocuk davası, Türkiye’nin nüfus davasıdır denilmekte, 20 milyonuz 30 milyon olacağız, Milli Parola; 30 milyon nüfus” sloganları ile bu durumun pekiştirildiği görülmüştür (Işıkçı ve Karatepe, 2016: 85). Çocuk Esirgeme Kurumu, çocukların eğlenmeleri ve onların sosyalleşmeleri için balolar düzenlemiş Ankara Palas Salonunda düzenlenen kostümlü parti için halkevelelerinden bu parti de yerli ve yabancı davetlilerin millî elbiselerini giyecekleri dile getirilmiş, yerli kıyafetlerin bulunup emanet olması hususuyla geri gönderileceği (BCA, 1945: 490-01-0-0/5-26-4) söylenerek yardım talebinde bulunulmuştur.

Cemiyeti’nin broşür, poster ve dergiler vasıtası ile birçok konuyu ebeveynlere duyurması kültürel bir hizmet olarak yer almıştır (Sarıkaya, 2007: 326). Himaye-i Etfal Cemiyeti idare heyetine seçilecek kişiler hakkında Reis Doktor tarafından Fırka Kâtibi Umumisi Servet Bey Efendiye gönderilen yazıda ilk önce mart ayında yapılacak olan kongreye heyet idarelerinin katılmaları bildirilmiştir. Bu kongreye katılacak kişilerin de hayır işlerinde çalışabilmeleri, uzman zihniyete sahip, yaratıcı faaliyetlerde bulunabilecek ve gayret gösterebilecek kişilerin seçilmesine dair yazı yazılmıştır (BCA, 1929: 490-01/1-2-15).

Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından çocukların fikrî, ahlakî, sanatsal eğitimine destek olacak amaçlar doğrultusunda önemli adımlar atıldığı görülmüştür. Bu adımlardan biri de yayıncılık olmuştur. “Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi”, Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin çıkarmış olduğu bir dergi olup (Çılgin, 2004: 97), dergi, 1926 Ekim’inde yayın hayatına girerek “Millî Siyasetlerin En Mühimi Çocuk Siyasetidir” başlığı ile ülkenin geleceğinin teminatının çocuklar olduğunu belirtmiştir. Sağlıklı ve gürbüz yetiştirilmiş olan çocuğun ülkenin istikbali için önem arz ettiği üzerinde durulmuştur (Salim, 2011: 56). Dergi, 1931 yılına kadar çocuğa, anneye, babaya, öğretmene çocuğun yetiştirilmesi konusunda ilgilenen herkese seslenmiş, 1931 yılından sonra hedef kitle yavaş yavaş yetişkinler olmuştur (Çılgin, 2004: 97; Rasimoğlu, 2020: 345).

Cemiyet, çocuklara yönelik olarak edebiyat için şiirler, hikâyeler, tiyatro piyesleri ve masallardan oluşan bir çocuk külliyyatı meydana getirirken, bir yandan da çocuklara yönelik şiir, roman, hikâye, masal ve tiyatro eserlerini de yayınlamıştır (İpekçiler ve Gündüz, 2020: 8). Cemiyet, Cumhuriyet’e sağlıklı kuşaklar yetiştirmeye kendini adanmış özellikle anne ve çocuk sağlığına ilişkin yaptığı eğitim çalışmaları ile birlikte, bakıcı okulu, balo, müsamere, eğlenceler, yarışmalar, konferanslar, şefkat pulları, lüks telgraf gibi çalışmalar yer almıştır (Deliagaoglu, 2009: 30). Öte yandan yurt dışında sergi, kongre ve konferanslar takip edilip, bu konferanslara katılarak cemiyetin hedef ve hizmetlerinin güncellenmesini ve çağdaş normlarda tutulmasına çalışılmıştır (Sarıkaya, 2007: 335).

Cumhuriyet, çocukluğu kültürel düzeyde bir özne olarak kurmaya çalışmış, bu bayram aracılığı ile çocuklara bu inkılabın taşıyıcısı olduklarını telkin etmiştir. Bu yanı sıra ise 23 Nisan Çocuk Bayramı, laik bir cumhuriyete dayalı yeni siyasal formasyonu ideolojik anlamda yeniden üretmeye dönük, vatandaşlık inşasının da önemli törensel araçlarından biri olarak yer almıştır (BCA, 1945: 490- 1-0-0/5-26-10)- (Aslan, 2018: 109). Cemiyet’in ismi 1934 yılında Atatürk tarafından “Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilmiştir (Işıkçı ve Karatepe, 2016: 83)⁸.

⁸ Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü’nün tetkikinde; “Birinci Madde: 30.6.1921 tarihinde kurulan “Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin” adı “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’na” çevrilmiştir. Bakanlar Kurulu’nun 26.11.1937 gün ve 1223 numaralı kararı ile kurum kamu yararına çalışan derneklerdendir. İkinci Madde kurum tüzel kişiliği haizdir. Genel merkez Ankara’dadır. Kurum Tüzük hükümlerine göre yurt içinde ve dışında örgüt kurabilir. Üçüncü Madde kurum çocukların memlekete ve insanlığa yararlı olacak şekilde yetişmelerini sağlamak, haklarını ve sağlıklarını korumak amacıyla kurulmuştur. Çocukların yuvalarda ve gündüz bakım evlerinde korunması esas itibarıyla (0-6) yaşta ki çocukları öngörmektedir. Genel olarak (12) yaşına kadar çocukların korunması, maddî ve manevî desteklenmesi de kurumun amaçları arasındadır. Küçük yaştan beri kurumun kuruluşlarında yetiştirilmiş olanlarla Kurum’un işvelerinde çalışanlar, yönetim kurullarınca gerekli görülen durumlarda (18) yaşına kadar barındırılabilir ve yardım yapabilir. Bu gibiler kurumun iş yerlerinde çalıştırılabilir” (BCA, 1964: 030-18-01/181-65-10) şeklinde açıklanmıştır. 27 Mayıs 1983, 18059 sayılı Resmi Gazetede 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yayınlanarak bugünkü statüsüne kavuşturulmuştur (Deliagaoglu, 2009: 11). 1936 yılında Atina’da toplanacak, Balkan Çocuk Esirgeme Kongresi’ne katılacak Dr. İhsan Saim ve eşi için 400, Dr. Salim Ahmet için 300 ve Mehmet Ali için de 225 liralık kambiyo verilmesi (BCA, 1936: 030-18-01-02/63-23-12) ve Belgrat’ta toplanacak Beynelmilel Çocuk Esirgeme Kongresi’ne katılmak üzere Belgrat’a giden Çocuk Esirgeme Kurumu Muamelat direktörü Mehmet Ali Sancaktar ile Edirne Saylavı Dr. Fatma Memik’e 938 takvim yılı döviz cetvellerinin müteferrik döviz ihtiyaçları faslına mevzu tahsisattan dörder yüz liralık döviz müsaadesi verilmesi (BCA, 1938: 030-

Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne bağlı olarak hizmet veren diğer faydalı kuruluşlardan biri de “Ana Kucağı” müessesesi idi. Müessesenin kuruluş amacı ve faaliyetleri; “*Anasız, babasız veya babasız kalıp anası muhtaç olan memedeki süt çocuklarıyla bir yaşına kadar kimsesiz çocuklar için cemiyet bir melce’ güşâd ederek bu yavruları orada büyütme ve terbiye etmeye başlamıştır. Ana kucağı denilen bu yuva Ankara’da Keçiören bağlarında tesis edilmiştir. Kadrosu 50 yatak üzerindedir. Bunun yirmisi süt çağındaki bebeklerdir. Bununla beraber müessesenin mevcudu 60’ı geçmektedir*” şeklinde ifade edilmekte idi. Yine 1926 yılında müessese ile ilgili şu satırlara yer veriliyordu; “*Ana Kucağı, Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından Ankara’nın, Keçiören ilçesinde kurulmuş bir müessesedir. Bu müesseseye süt çağındaki çocuklarla, yedi yaşına kadar olanlar kabul edilmektedir. Elli yatağın üzerinde kapasitesi vardır. Doktorları, “sıhhat rehberleri” ebeleri vasıtasıyla Ankara’da ve köylerinde çocuk vefatıyla mücadele etmişlerdir. Böylesine bir amaç gerçekten takdire layıktır. Çocuk ölümlerine karşı mücadele veren bu kuruluş insanlığa ve milli bir göreve hizmet etmiş sayılır*” (Çakır, 2019: 215-216). Ankara’da açılan “Ana Kucağı” müessesesine kurum başkanı Dr. Fuat Umay’ın ismi onun hizmetlerine atfen verilmişti (BCA, 1940: 030-10-0-0/178-234-6).

Bir diğer yardım kuruluşu olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti gıda, sağlık yardımları, açmış olduğu hemşire okulları, toplum sağlığı ile ilgili hizmetleri ile dikkat çekmekte idi (Çakır, 2019: 157). Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1868 yılında İstanbul’da “Mecruhin ve Marda-i Askeriyye İmdad ve Muavenet Cemiyet-i Osmaniyesi” ismi ile kurulan, 1876 yılına gelindiğinde ise Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ismini alan bugünkü “Kızılay” Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı Devleti’nden devraldığı ender kurumlardan birisi olmuştur (Akgün, 2012: 111).

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ele alınan dönemde meydana gelen savaşlarda gerek cephedekilerde gerekse cephe gerisinde kalan özellikle yaşlı, kadın ve çocuklara yapmış olduğu yardımlar ile dönemin kanayan yaralarına çare olmaya çalışmıştır. Esir ve muhacirlerle özenle ilgilenmiş ve yoksul bilhassa yoğun durumda bulunan Anadolu insanında her türlü sıkıntısını giderme çabası içerisinde olmuştur. Özellikle toplumsal felaketler, mevcut salgın hastalıklar, hıfzısıhha alanında birçok çalışmaları mevcuttur (Korkut, 2013: 91)⁹.

Sağlık alanında özellikle tesis ettiği hastaneler, dispanserler ve sıhhiye heyetleri bulunmaktadır (Korkut, 2013: 92). Sadece bunlarla da yetinmeyen cemiyet, savaş esirlerine, göçmenlere, askere ve sivile hizmet veren aş ocakları da açmıştır. Bunları yaparken devlet kasasının zorlanmaması için birçok önlemler almıştır. Şubeler açarak üye sayısını artırarak kuruma girecek aidatları çoğaltmıştır. Ayrıca kuruma düzenli gelir sağlamakta önlemlerin önemli bir parçasını teşkil etmiştir. Kurum bunları gerçekleştirirken geleceğin sosyo-ekonomik gelişmelerine alt yapı hazırlığında da bulunmuştur (Akgün, 2012: 113-114).

SONUÇ

Çocukluk, farklı topluluklarda, tarihin farklı devrelerinde, toplumun farklı kesimlerinde pek çok anlam taşımış ve taşımaktadır. Çocukluk kavramı, diğer birçok toplumsal anlam yükleri gibi yerleşmiş normların ve kültürlerden etkisi altında kalmıştır.

Erken modern dönemde, çocukların yaşamları ve çocukluğun algılanışında dikkate değer birçok gelişme söz konusu olmuştur. Çocukluk duygusunun gelişimi; Sanayi Devrimi’nin

18-01-02/84-89-10) ile Uluslararası toplanılacak kongreye, uzman bireyler gönderilerek yurtdışındaki gelişmeler de takip edilmekteydi.

⁹ Sıtma hastalığı ile mücadele hususunda kininin (Tuğluoğlu, 2008: 355) Almanya’dan 1930 yılında satın alınmasına

getirmiş olduğu farklılaşma, orta sınıfın ön plana çıkması, aile yapısında olan değişimler, bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşmesi, aile ve çocuk arasındaki duygusal bağdaki artış ile mümkün hâle gelmiştir. Çocuğa gösterilen özenin artması ile çocuk sayısının da bir azalma görülmüş ve bu durum, ailelerin çocuğa daha çok zaman ayırmaları ve onların ihtiyaçlarının giderilmesi imkânını sağlamıştır. Teknoloji ve bilimde sağlanan ilerlemelerle, eğitilmiş insana duyulan ilgi artmış, dolayısıyla çocukların fabrikalardan alınıp okula yönlendirilmeleri bir mecburiyet olarak algılanmıştır.

Egemenlik anlayışı millet kavramı ile bir duruma getirilerek çocuğa gösterilen özeni bütünüyle değiştirmiş; çocukları “ideal vatandaş” olarak yetiştirmek ve devletlerin politikaları içerisinde yer almıştır.

18. yüzyılla birlikte muhtelif ülkelerde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de çocukları kapsayan bir sosyal refah sistemini yeterli olmamış, Cumhuriyet’in ilanı ile devralınan çocuk kitlesinin sahip bulunduğu fiziksel özellikler; zayıf, sakat kalmış ve bazı ölümcül hastalıklara yakalanmış şeklinde olmuştur.

Genç Cumhuriyet, toplumuna ulusal ve modern bir kimlik kazandırmayı amaç edinmiş, yeni eğitsel ve ahlakî yaklaşımlar ile aile hayatının içinde erkek, kadın ve çocuğun rolleri yeniden tayin edilmiştir.

Cumhuriyet öncesi yapılan savaşlar, salgın hastalıklar, nüfusun önemli bir kısmının kaybedilmiş olması, ülkenin karşı karşıya bulunduğu önemli bir mesele olarak görülmüş, dolayısıyla nüfusun artırılıp güçlendirilmesine, çocuk ölümlerinin azaltılmasına, hastalıklardan korunma ve çocuk bakımına özen gösterilmiştir. Devrin önemli yardım kurumları arasında yer alan Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer, Darüşşafaka ve Darülacezeler aracılığıyla bu kurumlara yapılacak yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması amaçlanmış, çocuğa arzu edilen yerin kazandırılması için çaba sarf edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nin en önemli sosyal hizmet ve çocuk destekleme kurumlarından olan ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun temelleri oluşturulmuştur.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik pek çok adım atılmış, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile salgın hastalıklarla mücadele etmek aslî görev olarak değerlendirilmiştir. Yedi yaşından küçük terkedilmiş veya anne ve babası olmayan çocuklar Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin denetimine verilmiş, on iki yaşından küçük çocukların fabrikalarda amele ve çırak olarak çalıştırılması yasaklamıştır. Belediye Kanunu ile belediyelere sokaktaki kimsesiz çocukların korunup kollanması görevi de verilmiştir. Anne ve babanın anlaşılamayıp boşanmaları halinde çocuğun bir çıkar ilişkisi olarak kullanılmaması İcra ve İflas Kanunu ile açıklanmıştır.

II. Dünya Savaşı’nın ardından 1949’da Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkarılmış, ancak bu kanun uzun ömürlü olmamıştır. Korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin çıkarılan kanunlar ve yapılanlar Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde önemli bir adım olmuş ancak, meselelerin üstesinden gelinmesinde yeterli olmamıştır.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

BCA. Yer Bilgisi 030-10-0-0/178-234-6 Belge Tarihi: 11.04.1940.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti aracılık etmişti (BCA, 1930: 030-18-01-02/11-39-1) - (BCA, 1932: 030-18-01-02/29-45-10).

- BCA. Yer Bilgisi 030-18-0/181-65-10 Belge Tarihi: 23.10.1964.
- BCA. Yer Bilgisi 030-18-01-02/11-39-1 Belge Tarihi: 28.05.1930.
- BCA. Yer Bilgisi 030-18-01-02/28-39-8 Belge Tarihi: 17-05-1932.
- BCA. Yer Bilgisi 030-18-01-02/29-45-10 Belge Tarihi: 09.06.1932.
- BCA. Yer Bilgisi 030-18-01-02/63-23-12 Belge Tarihi: 26.03.1936.
- BCA. Yer Bilgisi 030-18-01-02/84-89-10 Belge Tarihi: 08-10-1938.
- BCA. Yer Bilgisi 180-9-0-0/19-96-1 Belge Tarihi: 13.04. 1930.
- BCA. Yer Bilgisi 490-01/1-2-15 Belge Tarihi: 12-01-1929.
- BCA. Yer Bilgisi 490-1-0-0/5-26-10 Belge Tarihi: 13.04.1945.
- BCA. Yer Bilgisi 490-1-0-0-/5-26-4 Belge Tarihi: 27.02.1945.

II. TETKİK ESERLER

- (Akalın) Ömer, B. (1925). Çocuk Büyütmek. *Yeni Matbaası*.
- Akgün, S. (2012). Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılamayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Vol:39, Issue: 1, 111- 136.
- Aksakal, H. İ. (2017). Dr. Refik Saydam Önderliğinde Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetleri Modernleşme Çabaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of International Social Science*, (1) 27, 219-232.
- Akyol, E. (2007). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Kadının Değişen Rolünün Konut Kullanımına Yansıması. (Yüksek Lisans Tezi). *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri*.
- Albayrak, A. (2017). Ziya Gökalp'te Kadın ve Aile. *Social Sciences Research Journal*, Vol:6, (4), 244-252.
- Arıkan, A. (2005). Milli Tıp Kongreleri (1923-1968) ve Türkiye Sağlık Politikalarına Etkileri. (Doktora Tezi). *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Aslan, D. (2018). Gürbüz Türk Milleti İçin Gürbüz Türk Çocuğu: 23 Nisan Çocuk Bayramı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (63), 87-114.
- Ata, Z. (2019). Geçmişten Günümüze Çocuk Mağduriyetleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3 (1), 47-60.
- Bağdatlı, M. (2010). Kâzım Karabekir'in Uygulamalarında Yaşayarak Öğrenme ve Eğitici Drama. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (23), 121-140.
- Bakılcı, A. (2019). Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Çocuk Evleri Modelinin Tarihsel Süreci ve Mutlu Yuva Derneği Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Başboğa, S. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Bedeni Ahlaki ve Terbiyevi Özellikleriyle İnşa Edilen Çocuk. (Doktora Tezi). *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Başboğa, S. (2017). Anelik Sanatı: Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Çocuğun

- Bedensel Vurgusu. *İnsan ve İnsan Dergisi*, (12), 6-30.
- Baytal, Y. (2009). Atatürk Döneminde Nüfusu Arttırma Çalışmaları ve Gürbüz Türk Çocuğu Projesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* (5) 10, 117-137.
- Beter, Ö (2010). Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri. (Doktora Tezi). *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- BirgüL, A. K. (1999). Atatürk İnkılabında Türk Kadını ve Aile. *Erdem ve İnsan Toplum Bilimleri Dergisi*, 11 (33), 785-810.
- Caymaz, K. B (2017). Yirminci Yüzyıldan Günümüze Resimde Farklı Çocuk İmgeleri. (Yüksek Lisans Tezi). *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*.
- Cunbur, M. (1998). Atatürk’e Göre Türk Kadınıyla İlgili Sorunlar ve Değerlendirmeler. *Erdem ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (12), 685-731.
- Çakır, G. (2019). Atatürk Dönemi’nde Çocuk ve Anne Algısı. (Yüksek Lisans Tezi). *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*.
- Çakır, G. (2020). Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Aile Hukuku ve Çocuk Hakları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (18), 349-368.
- Çakmak, D. (2007). Toplumsal Uzlaşma Belgesi: 1936 Tarihli İş Kanunu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 127-196.
- Çalık, R., Tepekaya, M. (2006). Birinci Dünya Savaşı Esnasında Anadolu’daki Salgın Hastalıklar ve Ermeniler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 205-228.
- Çelik, E., & ÇAT, F.B. (2018). Toplumda Değişen Çocuk Algısı, Eğitim Yöntemleri ve İnternetin Etkilerine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13 (2), 265-300.
- Çılgin, A. S. (2004). Genç Cumhuriyet’in Ütopyası:“Gürbüz Türk Çocuğu”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 97-119.
- Çoban, M. (2014). Cumhuriyetin İlk Yılları Ahlâk Algısı ve Eğitimi (Kâzım Nâmî’nin “Ahlâkı Nasıl Telkin Etmeli” Kitabı Özelinde). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24) 24, 31-69.
- Deliğaoğlu, M. (2009). Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Eğitim Boyutu. (Yüksek Lisans Tezi). *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Deniz, B., Öztaş., S. (2020). Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri. *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (55), 558-580.
- (Duru) Celal, M. (1928). Çocuk Hıfzıssıhhası. *Mâarif Vekâleti Matbaa-ı Amire*.
- Ekici, F. Y. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Science*, S. 30, 209-224.
- Ekmekçi, P., & Arda, B., Acıduman, A. (2012). Tıp Tarihi Açısından Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Kuruluş Dönemi Etkinliklerine Bir Kitap Bağlamında Bakış: “Büyük Çocukların Beslenme Usulleri (1927)”. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, (55), 57-69.

- Erkut, Z., & Balcı, S., Yıldız, S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3 (2), 17-28.
- Genç, Ö. (2016). Çocukların Orta Çağ Avrupa’sındaki Yeri. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol:1, No:1, 241-261.
- Gökalp, Z. (1968). Türkçülüğün Esasları. *Varlık Yayınları*.
- Işıkçı, Y., & Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1 (7), 69-100.
- Işın, E. (1987). Abdullah Cevdet’in Cumhuriyet Adab-ı Muaşeret. *Tarih ve Toplum*, 48 (8), 13-20.
- İçli, T. (1991). Atatürk ve Türk Kadını, Atatürk Araştırma Merkezi Konferansları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 (22), 67-79.
- İçli, T. G. (1998). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cumhuriyet’in 75. Yılı Özel Sayısı*, 93-103.
- İlçin, H. İ. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin İstanbul’daki Faaliyetleri. *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 71-80.
- İpekçiler, B., & Gündüz, K. (2020). Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Çocuk Külliyyatı: 11 Numaralı Eserde Yer Alan Çocuk Şarkılarının İncelenmesi. *Online Journal Of Music Sciences*, 5 (1), 5-53.
- İşeri, M. (2014). Osmanlı Çocuk Koruma Sistemi ve Darüleytamlar (1851-1923). (Yüksek Lisans Tezi). *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Karaca, Ş. (2010). Şemsettin Sami ve Kadınlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (13), 137-146.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu. (Doktora Tezi). *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Keser, D. (2020). Kâzım Karabekir Paşa’nın Yetim Çocukları Himayesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (5), 15-37.
- Kesgin, S. (2010). Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi. (Doktora Tezi). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kocabıyık, M. (2019). Cumhuriyet Dönemi Çocuk Koruma Politikaları (1923-1950). (Yüksek Lisans Tezi). *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kocatürk, U. (1999). Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi*.
- Korkut, H. (2013). Anadolu’da Harp Yılları, Hilal-i Ahmer Mecmuası ve Dönemin Toplumsal Sorunları. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, vol.2, No.3, 90-99.
- Kurun, 31 Ocak 1934, Sayı: 520.
- Lindberg, N. (2012). Çocuk Yetiştirme Açısından Türkiye’de Çocukluğun Tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 41-52.

- Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ’dan Erken Modern Döneme Çocukluğun Tarihsel Gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2 (4), 91-126.
- Özen, S. B. (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Yayınlarında Çocuklara Yönelik Adab-ı Muaşeret, Görgü ve Nezaket Kuralları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (59), 60-86.
- Özgiraz, A., & İşçibaş, G. (2016). Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma. *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (30), 87-95.
- Öztan, G. G. (2009). Türkiye’de Çocuğun Politik İnşası. (Doktora Tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Öztekin, H. (2019). Tek Parti Dönemi Çocuk Dergilerinde İdeal Türk Çocuğunun İnşası: Yavrutürk ve Cumhuriyet Çocuğu Dergileri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, (2) 6, 1229-1254.
- Öztürk, H. (2017). Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 253-276.
- Rasimoğlu, C. (2020). Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39 (2), 329-357.
- Resmi Gazete, Ailenin Korunmasına Dair Kanun (4320 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.4320.pdf>. (Erişim: 5.6.2021).
- Resmi Gazete, Belediye Kanunu (1471 Sayılı Kanun).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf>, (Erişim: 6. 5. 2021).
- Resmi Gazete, İcra ve İflas Kanunu (2128 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2004.pdf>. (Erişim: 31.05.2021).
- Resmi Gazete, İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi Tecziyeleri Hakkındaki Kanun (1702 Sayılı Kanun). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1702.pdf>. (Erişim: 5.6.2021).
- Resmi Gazete, İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu (4250 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.4250.pdf>. (Erişim: 5.6.2021).
- Resmi Gazete, İş Kanunu (3330 Sayılı Kanun). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf> (Erişim: 21.05.2021).
- Resmi Gazete, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun (5387 Sayılı Kanun).https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc031/kanuntbmmc031/kanuntbmmc03105387.pdf. (Erişim: 25.05.2021).
- Resmi Gazete, Köy Kanunu (442 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>. (Erişim: 4.6.2021).
- Resmi Gazete, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu (1117 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1117.pdf>. (Erişim: 10.06.2021).
- Resmi Gazete, Türk Medenî Kanunu (4721 Sayılı Kanun).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm#1> (Erişim 19.5.2021).

- Resmi Gazete, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1593 Sayılı Kanun).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf> (Erişim: 21.05.2021).
- Sağlam, M., Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1 (2), 43-56.
- Salim, M. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (Yüksek Lisans Tezi). *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Sarıkaya, M. (2007). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 321-338.
- Sarıkaya, M. (2020). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Reisi Dr. Mehmed Fuad (Umay) Bey’in Çocuk Üzerine Yazıları ve Kitapları. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 355-368.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1927). 33, Birleşim: 79. Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1921). 12, Birleşim:73. Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1924). 2, Birleşim: 15. Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1930). 18, Birleşim: 51. Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1936). 12, Birleşim: 75. Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1949). 19, Birleşim: 90. Ankara: TBMM Basım Evi.
- Tekin, İ. (2017). 1876-1923 Yılları Arasındaki Çocuk Eğitimi Konusunda Yazılmış Kitapların İncelenmeleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6 (3), 1590-1622.
- Uğur, Ç. (2018). Türkiye’ de Çocuk Koruma Politikaları: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinin Rolü. (Uzmanlık Tezi). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*.
- Ummanel, A. (2017). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Yayınlarından Bir Kartpostalın Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi. *Elementary Education Online*, (16) 1, 254-255.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı’nın Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar için Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36 (2), 2-27.
- Yolcuoğlu, G. İ. (2009). Çocuk Koruma Sisteminde Aileyle Çalışmanın Esasları: İstanbul Örneğinde Çocuklar ve Ailelerin Gereksinimleri Güçlülük ve Risk Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi). *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Zafer, A. B. (2014). Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadın Durumu. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (24), 121-134.

EKLER

Ek 1

207

EREĞLİ HAVZAİ FAHMİYESİ MADEN AMELESİNİN HUKUKUNA MÜTEALLİK KANUN ⁽¹⁾

Kanun Numarası : 151
Kabul Tarihi : 10/9/1337
Yayınlandığı R.Gazete : Tarih : – Sayı : –
Yayınlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 2 Sayfa : 91

*
**

Bu Kanun ile ilgili nüzük için , "Tüzükler Kulliyatı"nın kanunlara göre düzenlenen nümerik fihristine bakınız.

Bu Kanun ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yönetmelik için , "Yönetmelikler Kulliyatı"nın kanunlara göre düzenlenen nümerik fihristine bakınız.

*
**

Madde 1 – Maden ocaklarında müstahdem amelenin beytutetleri ve temini istirahatleri için her ocak civarında İktisat Vekaletince tanzim edilen numunelere tevfikan amele koşullarıyla hamam inşasına ocak amilleri mecburdur.

Madde 2 – Maden işlerinde amelenin cebren istihdamı ve angarye suretiyle her hangi bir işe sevki ve maden ocakları dahilinde on sekiz yaşından dun olanların istihdamı memnurdur.

Madde 3 – Her madenci istihdam ettiği amelenin miktarı ücretiyle künyesini mübeyyin numunesine tevfikan muntazam defter tutmağa ve bu defteri amele birliği müfettişine ve İktisat Vekaleti memurlarına berayn tetkik ibrazına mecburdur.

Madde 4 – Alelumum Madenciler Nizamnamei mahsusuna tevfikan amele tarafından teşkil olunacak ihtiyat ve teavün sandıklarına beher mah zarfında istihdam edecekleri amele ücreti umumiyesinin yüzde birinden dun olmamak üzere muaveneti nakdiyede bulunmağa mecburdurlar.

Madde 5 – Amelenin zatına ait olup esnayı ameliyatta kırılan alat ve edevatiyle nakliyat esnasında telef olan hayvanatı madenci tarafından tazmin olunur.

(1) 8/6/1936 tarihli ve 3008 Sayılı İş Kanununun 147 nci maddesi ile bu Kanunun sözü edilen İş Kanununa aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmış, bilahare 3008 sayılı Kanun da 25/8/19 tarih ve 1475 sayılı Kanunun 110 uncu maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 6 – Bilumum madenciler hasta ve kazazede olan ameleyi meccanen tedavi etmeğe ve bunu teminen maden civarında hastane, eczane ve şahadetnameli etibba bulundurmağa mecburdurlar. Bunların tayini mahal ve adedi ile muhtelif madencilerin arasında masarifin veçhi tevzi ve itasına dair ayrıca bir nizamname tanzim olunacaktır.

Madde 7 – Havzai Fahmiyede sayü amelden dolayı kazazede olanlarla vefat edenlerin varisleri veya amele müfettişliği veyahut İktisat Vekaleti tarafından tazminat davası ikame olunur. İşbu tazminat davası miktarı kaç kuruştan ibaret olursa olsun Sulh Hakimleri hakkındaki kanuna tevfikân sulh mahkemelerince kabili temyiz olmak üzere rüyet olunur. Tazminat miktarı tarafeynden alelusul müntehap erbabı vukuftan teşekkül edecek heyetin vereceği rapora istinat eder.

(İkinci fıkra iptal: Ana. Mah.’nin 31/10/1991 tarih ve E.1991/24, K.1991/40 sayılı kararıyla.)

(Ek fıkralar: 5/6/1930 - 1687/1 md.)

A – Mahkeme bu maddenin tathibinde, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 3 üncü maddesine göre, aralarında iribat mevcut sayılan suçların davalarını birleştir meksizin tetkik ile hükme rapteder.

B – İşten ve matlubattan mütevellit davalarda, havzai fahmiye idaresi müşavir avukatı, amele birliğinde kayıtlı cüzdanlı amelenin kanunî mümessili olarak, vekaletname ibrazına hacet kalmaksızın mahkemede ameleyi temsil eder.

Madde 8 – Mesai yevmiye alelitlak sekiz saattir. Bu müddetten fazla çalışmağa hiç bir işçi icbar edilemez.

Saati mesai haricinde tarafeynin rıza ve muvafakatiyle iki kat ücrete tabidir. Tahtezzemîn mesafede nüzul ve suut için geçen müddet sekiz saate dahildir.

Madde 9 – Amelenin ahvalı şıhhiye ve hayatiyeleriyle hukuku umumiyelerine mütâallik işbu mevadî ifa etmeyen madenci ve mültezimlerin ruhsatname, şartname ve imtiyazları fesholunur.

Madde 10 – İşbu kanun ahkamı elyevm mer’i olan bilumum ruhsatname ve şartname ve itilafname ve imtiyazlara da şamildir.

Madde 11 – Maden ocaklarında çalışan amelenin haddi asgari ücreti ocak amil ve mültezimleriyle amele birliği ve İktisat Vekaleti tarafından müntahap üç zat marifetiyle tayin olunur.

Madde 12 – Maden Nizamnamesinin 77 nci ve 78 inci maddeleriyle işbu kanun ahkamına tearuz eden alelumum mevaddı nizamiye mülğadır.

Madde 13 – Maden ocağı amilleri bir meşcit ve genç ameleye gece dersleri vermek üzere bir mektep yapmağa ve muallim tutmağa mecburdurlar.

Madde 14 – İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 15 – İşbu kanunun icrasına Adliye ve İktisat Vekilleri memurdur.

Ek 2

T. C.
BAŞVEKÂLET
Müvazzat Müdürü
Şube: _____
Sayı: 12.55/

KARARNAMME

931 senesi maliye bütçesinin 209 uncu "Himaye-i Etfal Cemiyetine muavemet" faslına mevzu tahsisatın artan 5.000 liranın xx da umumî formülden istisnaen muavemet olarak mezkûr cemiyete ve -rilmesi; Maliye Vekâletinin 14/5/932 tarih ve 11038/16 numaralı x tekerresüyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 17/-5/932 tarihinde tasvip ve kabul olmuştur.

17/5/932

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

Bk.V. *[Signature]* **Ad.V.** **M.M.V.** *[Signature]* **Da.V.** *[Signature]*

Ha.V. *[Signature]* **Ma.V.** *[Signature]* **ME.V.** *[Signature]* **Ma.V.** *[Signature]*

IK.V. *[Signature]* **Ş.M.V.** *[Signature]* **GL.V.** *[Signature]* **Zr.V.** *[Signature]*

020 18 01 02 28 35 8

1931 Yılı Mali Bütçesi’nin 209. Faslına Ait Ödenekten Artan 5 000 Liranın Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne Verilmesi.

Ek 3

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAIRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayı:

3

9475

Kararname

İ/Birinci teğrin/938 tarihinde Belgratta toplanacak Bey-nelmilel çocuk esirgeme kongresine iştirak etmek üzere Belgrada giden Çocuk Esirgeme Kurumu Muameleât direktörü Mehmet Ali Sancaktar ile Edirne Sayılavı Dr. Fatma Memik’e 938 takvim yılı döviz cetvelleri-nin müteferrik döviz ihtiyacıları faalına mevzu tahsisattan dördür - yüz liralık döviz müsaadesi verilmesi; Maliye Vekillığının 6/10/938 tarih ve 54257/2/14965 sayılı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 8/10/938 tarihinde onanmıştır.

8/10/938

REİSİCÜMRUR

K. Atatürk

B. V.

C. Başbakan

Ad. V.

S. Sancağ

M. M. V.

K. Başbakan

Da. V.

S. Başbakan

Ha. V.

S. Başbakan

Ma. V.

MI. V.

S. Başbakan

No. V.

A. Başbakan

İk. V.

S. Başbakan

S. I. M. V.

S. Başbakan

G. I. V. ve Ma. V. V.

S. Başbakan

Zr. V.

S. Başbakan

930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Belgrad’da Toplanacak Uluslararası Çocuk Esirgeme Kongresi’ne Katılacak M. Ali Sancaktar ve Fatma Memik’e Döviz Verilmesi.